

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

5 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 5, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 5, ISSUE 1

TOSHKENT-2020

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

№5 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-5>

Бош муҳаррир:

Раҳматов Анвар Исламович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристар малакасини ошириш
маркази директори

Бош муҳаррир ўринбосари:

Отажонов Абдоржон Анварович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристар малакасини ошириш
маркази директори ўринбосари,
юридик фанлар доктори, профессор

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ЖУРНАЛИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Одилқориев Ҳожимурод Тўхтамуродович

*Юристар малакасини ошириш маркази кафедра
мудири, юридик фанлар доктори, профессор*

Окюлов Омонбой

*Юристар малакасини ошириш маркази
профессори, юридик фанлар доктори,
профессор, Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган юрист*

Саидова Лола Абдувахидовна

*Юристар малакасини ошириш маркази кафедра
мудири, юридик фанлар доктори*

Тошев Бобокул Норқобилович

*Юристар малакасини ошириш маркази кафедра
мудири, юридик фанлар доктори*

Аюбов Улугбек Тулаганович

*Юристар малакасини ошириш маркази доценти,
Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган
юрист, юридик фанлар номзоди, доцент*

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусаҷонович

*Бош Прокуратура Академияси Марказ бошлиғи,
юридик фанлар доктори, профессор*

Отаҳонов Фозилжон Хайдарович

*Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси
хузуридаги Ҳалқаро тижорат арбитраж (ҳакамлик)
суди раиси, юридик фанлар доктори (DSc), доцент*

Исроилов Боҳодир Ибрагимович

*Юристар малакасини ошириш маркази
кафедраси мудири, иқтисод фанлар доктори,
профессор*

Масъул котиб:

Раҳманов Шухрат Наимович

*Юристар малакасини ошириш маркази доценти,
юридик фанлар номзоди*

Саҳифаловчи: Ҳамидулло Мўминов

Контакт редакцији журнали:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА

№5 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-5>

Главный редактор:

Рахматов Анвар Исламович
Директор Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции

Заместитель главного редактора:

Отажонов Абдоржон Анварович
Первый заместитель директора Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

**Общественно-правового и научно-практического журнала
ВЕСТНИК ЮРИСТА**

Адилкариев Хожимурод Тўхтамуродович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор

Окюлов Омонбой

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист Республики Узбекистан

Саидова Лола Абдувахидовна

Заведующая кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Тошев Бобокул Норқобилович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Исроилов Боходир Ибрагимович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор экономических наук, профессор

Аюбов Улугбек Тулаганович

Доцент Центра повышения квалификации юристов, Заслуженный юрист Республики Узбекистан, кандидат юридических наук, доцент

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусаҷонович

Начальник Центра Академии Генеральной Прокуратуры, доктор юридических наук, профессор

Отахонов Фозилжон Хайдарович

Председатель Международного коммерческого арбитражного суда при Торгово-промышленной палате, доктор юридических наук, доцент

Ответственный секретарь:

Рахманов Шухрат Наимович

Доцент Центра повышения квалификации юристов, кандидат юридических наук

Верстка: Хамидулло Муминов

Контакт редакции журнала:
100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff
100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**
№5 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-5>

**Chief Editor:
Rakhmatov Anvar**

Director of the Lawyers' Training Center
under the Ministry of Justice

**Deputy Chief Editor:
Otajonov Abrorjon**

First Deputy Director of the Lawyers' Training
Center under the Ministry of Justice, Doctor of
Law Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD
**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

Adilkariyev Khojimurat

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences, Professor*

Oqyulov Omonboy

*Professor at the Lawyers' Training Center, Doctor of
Law Sciences, Professor, Honored Lawyer of the
Republic of Uzbekistan*

Saidova Lola

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Toshev Bobokul

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Israilov Bokhodir

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Economics, Professor*

Ayubov Ulugbek

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,
Candidate of Juridical Sciences, Associate
Professor, Honored Lawyer of the Republic of
Uzbekistan*

Mamasiddikov Muzaffarjon

*Head of the Center of the Academy of the General
Prosecutor's Office, Doctor of Law Sciences, Professor*

Otaxonov Foziljon

*Chairman of the International Commercial
Arbitration Court at the Chamber of Commerce
Doctor of the Science of Law, Associate Professor*

**Executive Editor:
Rakhmanov Shukhrat**

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,
Candidate of Juridical Sciences*

Pagemaker: Khamidullo Muminov

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ.
ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

1. РАХМАНОВ Абдумухтор Режжаббаевич ИСЛОМ ҲУҚУҚИДА ШАРТНОМАЛАРНИНГ ТУРЛАРИ: МУЗОРАБА, МУШОРАКА ВА МУРОБАҲА	8
---	---

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ.
ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

2. РУЗИНАЗАРОВ Шухрат Нуралиевич МАЖБУРИЯТЛАРНИ БАЖАРИШНИНГ ТАЪМИНЛАШ УСУЛИ СИФАТИДА МОЛ-МУЛКНИ УШЛАБ ҚОЛИШНИНГ ЦИВИЛИСТИК МОҲИЯТИ.....	13
--	----

3. РАҲМАТОВ Анвар Исломович СПОРТ БЎЙИЧА АГЕНТ ФАОЛИЯТИНИНГ ШАРТНОМАВИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ: ЎЗБЕКИСТОН ҚОНУНЧИЛИГИ ТАҲЛИЛИ ВА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ...	19
--	----

4. ЗАЙНОБИДДИНОВА Фарангиз Бахтиёр қизи СМАРТ ШАРТНОМАЛАР АСОСИДА ИНВЕСТИЦИЯВИЙ ФАОЛИЯТНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ	24
--	----

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ.
ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

5. БАҲРАМОВА Мохинур Бахрамовна “ХАЛҚАРО ТИЖОРАТ АРБИТРАЖИ ТЎҒРИСИДА”ТИ ҚОНУННИНГ АҲАМИЯТИ ВА ЗАРУРИЯТИ.....	33
---	----

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

6. ОТАЖОНОВ Абборжон Анварович ДАВЛАТ ХИЗМАТЧИЛАРИДА КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ МУРОСАСИЗЛИК ҲУЛҚ-АТВОРНИ ШАКЛЛАНТИРИШГА КОМПЛЕКС ЁНДОШУВ.....	38
--	----

7. ИСМАЙЛОВ Баходир Исламович, ХЎЖАЕВ Миршод ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА МАИШИЙ КОРРУПЦИЯНИ БАРТАРАФ ЭТИШ БЎЙИЧА ЧОРА ТАДБИРЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АМАЛИЙ ЖИҲАТЛАРИ	45
--	----

8. ОМОНОВ Зафаржон Рахмоналиевич ҚИЙНАШНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ ВА ЎХШАШ ТАРКИБЛИ ЖИНОЯТЛАРДАН ФАРҚЛАШ МУАММОЛАРИ	53
---	----

9. БЕРДИАЛИЕВ Бахтиёр Эркинович КОРРУПЦИЯНИ ОЛДИНИ ОЛИШДА “ҲАЛОЛЛИК ВАКЦИНАСИ”НИНГ АҲАМИЯТИ.....	60
--	----

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

10. КИРВЕЛЬ Виталий Казимирович, МИХЕЕНКО Павел Александрович КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАССЛЕДОВАНИЯ УГОЛОВНЫХ ДЕЛ О ВЗЯТОЧНИЧЕСТВЕ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ.....	68
---	----

11. ЧОРИЕВА Дилбар ТЕРГОВГА ҚАДАР ТЕКШИРУВ БОСҚИЧИДА ҲИМОЯЧИ ИШТИРОКИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ВА ПРОЦЕССУАЛ МАСАЛАЛАРИ.....	74
--	----

**12. ЗУЛФУҚОРОВ Абдувахоб Абдумалик ўғли,
МУХАМЕДЖАНОВА Мадина Махкамджановна**
КИЙИМДАГИ МЕХАНИК ШИКАСТЛАНИШЛАРНИ ТРАСОЛОГИК
ТАДҚИҚОТЛАРИНИНГ ЗАМОНАВИЙ ИМКОНИАТЛАРИ 81

ЮРИДИК ХИЗМАТ, АДВОКАТУРА, НОТАРИАТ

13. ШАКУРОВ Рафик Равильевич
ЖИНОЯТ ИШЛАРИ БЎЙИЧА АДВОКАТ ҲИМОЯ НУТҚИНИНГ
АЙРИМ ЖИХАТЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ 87

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

14. ТОШЕВ Бобоқул
КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШИШГА ОИД ХАЛҚАРО НОРМАЛАРНИ МИЛЛИЙ
ҚОНУНЧИЛИККА ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ ҚИЛИШ 76

15. РАСУЛОВ Журабек Абдусамиевич
МАЖБУРИЙ МЕҲНАТНИ ТУГАТИШ БЎЙИЧА ХАЛҚАРО ВА МИНТАҚАВИЙ
СТАНДАРТЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ 99

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

16. АРТИКОВ Дилмурод Рахматиллаевич
ЯПОНИЯДА СУД НОРМАКОНТРОЛИ ВА УНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ
ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 108

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

АРТИКОВ Дилмурод Рахматиллаевич

Тошкент давлат юридик университети
“Маъмурий ва молия ҳуқуқи” кафедраси катта ўқитувчиси
E-mail: artikov.dilmurod@gmail.com

ЯПОНИЯДА СУД НОРМАКОНТРОЛИ ВА УНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): АРТИКОВ Д. Р. ЯПОНИЯДА СУД НОРМАКОНТРОЛИ ВА УНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 5 (2020), Б. 108-114.

 5 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-5-15>

АННОТАЦИЯ

Мақолада Японияда суд нормаконтролини амалга оширишнинг ўзига хос хусусиятлари ва келиб чиқиш тарихи ва 1962 йил 1 октябрда қабул қилинган “Маъмурий суд иш юритуви тўғрисида”ги Қонуннинг таркиби, суд тизимида тутган ўрни, Япония қонунчилигида тутган ўрни ҳуқуқшунос олимлар қарашларида баён қилинган. Маъмурий суд иш юритув турлари ва суд амалиёти ва маъмурий суд иш юритувининг умумий қоидалари ва маъмурий ҳужжатни ҳақиқий эмас деб топишда қонуности ҳужжатларини қўлламаслик асослари таҳлил қилинган. Япония қонунчилиги асосида миллий қонунчилик такомиллаштириш масалаларига урғу берилган ва Ўзбекистон Республикаси Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекснинг тегишли моддаларини такомиллаштириш борасида таклифлар илгари сурилган.

Калит сўзлар: идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжат, далиллар, маъмурий орган, исботлаш, мансабдор шахс, маъмурий суд.

АРТИКОВ Дилмурод Рахматиллаевич

Старший преподаватель кафедры административного и финансового права
Ташкентского государственного юридического университета
E-mail: artikov.dilmurod@gmail.com

СУДЕБНЫЙ НОРМОКОНТРОЛЬ И ОСОБЕННОСТИ ЕГО РЕАЛИЗАЦИИ В ЯПОНИИ

АННОТАЦИЯ

В статье описаны особенности осуществления судебного нормоконтроля в Японии и история его возникновения. Анализируются общие правила административного производства и основания неприменения правовых документов при признании административного документа недействительным. Состав Закона об административной судопроизводства, принятого 1 октября 1962 года, дата его возникновения, место в судебной системе и роль самого закона в японском праве

указаны с учетом трудов ученых-юристов. Описаны виды административного судопроизводства. Особое внимание уделяется совершенствованию национального законодательства в соответствии с законодательством Японии. Были внесены предложения по совершенствованию соответствующих статей Кодекса об административном судопроизводстве Республики Узбекистан.

Ключевые слова: Ведомственные нормативно-правовые акты, доказательство, административный орган, доказывание, должностное лицо, административный суд.

ARTIKOV Dilmurod Rahmatillayevich,

Senior Lecturer at the Tashkent State Law University

E-mail: artikov.dilmurod@gmail.com

JUDICIAL REVIEW AND FEATURES OF ITS IMPLEMENTATION IN JAPAN

ANNOTATION

The article describes the features of the implementation of judicial review Japan and the history of its origin. In particular, it analyzes the general rules of administrative proceedings and the grounds for the non-application of legal documents when an administrative document is declared invalid. The composition of the Law on Administrative litigation, adopted on October 1, 1962, its date of origin and place in the judicial system, the place of this law in Japanese law are indicated in the opinion of legal scholars. In particular, the types of administrative proceedings are described. Particular attention is paid to improving national legislation in accordance with Japanese legislation. Proposals were made to improve the relevant articles of the Administrative litigation Code of the Republic of Uzbekistan.

Keywords: Departmental normative legal acts, evidence, administrative body, proof, official, administrative court

Японияда суд томонидан норматив-ҳуқуқий ҳужжатнинг қонунийлигини текшириш (суд нормаконтроли) билвосита амалга оширилади. Яъни, норматив характердаги ҳужжатларни ҳақиқий эмас деб топиш масаласи маъмурий ҳужжат билан боғлиқ низони ҳал этиш жараёнида уни қўллаш ёки қўлламастик нуқтаи назардан кўриб чиқилади. Лекин, идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар жисмоний ва юридик шахсларнинг Конституцияда белгиланган ҳуқуқларини бузган тақдирда улар Олий судга шикоят қилиш ҳуқуқига эга. Қонуности ҳужжатларини фақатгина Конституцияга зидлигини текшириши мумкин.

Японияда конституциявий ҳуқуқ низоларини ҳал этиш бўйича мутлақ ваколатга эга бўлган суд мавжуд эмас. Таниқли профессор ва собиқ адлия вазири Масами Итонинг таъкидлашича, Япония умумюрисдикция судларини афзал кўради, чунки улар биргаликда ягона қарорлар қабул қилишлари мумкин.

Япония суд тизими Олий суд, саккизта юқори суд, 242 округ (туман) суди ва бошқа судлардан иборат. Ушбу судлар иерархик равишда тузилган, юқори қисмида Олий суд жойлашган. Судялар сони умумий судда, оилавий судда ва туман судида битта, юқори судда учта ва Олий судда ўн бештани ташкил қилади. Коллегиал судда суд қарорлари кўпчилик овоз билан қабул қилинади [1, Б.30].

Сўнгги пайтларда Япония Олий суди аввалгидан кўра фаолроқ бўлди, айниқса ҳозирги сиёсий жараёнда номувофиқ бўлган овоз бериш тенглиги билан боғлиқ ишлар, Оила ҳуқуқлари тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ўзгартириш билан боғлиқ ишлар кўриб чиқилди [2, Б.65-87].

Япония Конституциясининг 44-моддасига кўра, бутун суд ҳокимияти Олий судга ва қонунда белгиланган ҳолларда қуйи судларга берилган. Профессор Нобуёши Ашибе таъкидлашича, суд ҳокимиятининг вазифаси қонунни шарҳлаш ва қўллаш, кейин аниқ ишларни ҳал қилишдир [3, Б.45]. Конституциянинг 81-моддасида суд контроли белгилаб қўйилган. Унга кўра, Олий суд ҳар қандай қонун, буйруқ, қоида ёки расмий актларнинг конституциявийлигини аниқлаш ҳуқуқига эга бўлган охири суддир [4]. Ўз навбатида, Япония “Судлар тўғрисида”ги қонунининг 3-моддасига кўра, судлар барча суд низоларини ҳал қилади, қонун ҳужжатларида белгиланган бошқа ваколатларга эгадир. Бу дегани, Олий суд суд нормаконтроли ваколоти мавжуд. Лекин,

мазкур суд нормаконтроли фақат ҳужжатларнинг конституциявийлигини текширишга асосланган. Японияда Конституциядан ташқари бошқа қонунларга мувофиқлик масаласи тўғридан-тўғри текширилмайди. Шундай бўлишига қарамай, Япония маъмурий суд иш юритуви қонунчилигида суд нормаконтролининг ўзига хос хусусиятлари мавжуд.

Японияда маъмурий суд амалиётининг пайдо бўлиши 1948 йилги “Хирано иши” билан боғлиқ. Мазкур ишдан сўнг маъмурий суд иш юритуви амалиёти кескин ўзгариб кетди. Маъмурий акт асосида ишдан бўшатирилган депутат Хирано судга ишга тиклаш бўйича шикоят билан чиқди. Токио суди шикоят аризасини қаноатлантирди. Айнан ушбу суд қарори қабул қилинганидан кейин Америка ишғол қучлари Бош штаби фуқаролик процессидан фарқ қиладиган маъмурий суд иш юритувини махсус қонуний тартибга солиш зарурлигини тан олди. Натижада, 1948 йилда “Маъмурий ишларни кўриб чиқишнинг махсус қоидалари тўғрисидаги” қонун қабул қилинди [5, Б.875-890].

Бугунги кунда Японияда маъмурий судлов соҳадасиги муносабатларни тартибга солувчи қуйидаги қонунлар мавжуд:

- 1) 1962 йил 15 сентябрдаги “Маъмурий шикоятларни кўриб чиқиш тўғрисида”ги Қонун;
- 2) 1962 йил 1 октябрдаги “Маъмурий суд иш юритуви тўғрисида”ги Қонун.

“Маъмурий суд иш юритуви тўғрисида”ги қонун маъмурий суд иш юритуви бўйича асосий қонун ҳисобланади. У 5 та бўлим, шу жумладан 46 та моддани ўз ичига олади. Ушбу қонун катта ҳажмга эга эмас, асосан маъмурий суд иш юритувига тегишли махсус қоидаларни ўрнатилган, қолган масалалар эса Япония Фуқаролик процессуал кодекси нормалари билан тартибга солинади. Шунинг учун ҳам, Япония маъмурий ҳуқуқи суд иш юритувини фақатгина маъмурий суд иш юритуви билан боғлиқ масалаларга урғу беради.

Минами Хиромаса “Маъмурий суд иш юритуви тўғрисида”ги Қонуннинг қуйидаги хусусиятларини кўрсатган:

- қонунда маъмурий суд иш юритиш турлари батафсил кўрсатилган;
- маъмурий қарорлар (ҳужжатлар)нинг ҳақиқий эмаслигини аниқлаш учун даъво бериш тартибини белгиладиган норма жорий этилди;
- бошқарув акти устидан маъмурий тартибда шикоят қилишнинг мажбурий тартиби бекор қилинди;
- алоҳида судга тааллуқлилиқ бекор қилинди;
- даъво муддати оширилди;
- маъмурий ҳужжатни тўхтатиб туришнинг алоҳида тартиби белгилаб ўтилди;
- учинчи шахсларнинг ишда иштироки таъминланди;
- жамоат манфаатлари учун зид бўлганлиги учун қарорларни ижро этиш имкони бўлмаса уларни бекор қилиш тартиби ўрнатилди [6, Б.6-7].

Ҳуқуқшунос олим Танака Жироунинг таъкидлашича, маъмурий суд иш юритувининг асосий тури давлат ҳокимиятини амалга оширишда бошқарув органларининг маъмурий қарорлари бўйича низолашиш тўғрисидаги ишлардир [7, Б.278].

Юқоридаги олимлар томонидан билдирилган фикр “Маъмурий суд иш юритуви тўғрисида”ги қонуннинг асосий хусусиятларини очиб берган, деб ҳисоблаш мумкин. Айнан шу қонуннинг қабул қилиниши Японияда маъмурий суд иш юритувининг янги босқичини бошлаб берди.

“Маъмурий суд иш юритуви тўғрисида”ги Қонуннинг 2-моддасида маъмурий ишларнинг 4 тури белгиланади:

- а) оммавий ҳокимият ваколатига эга бўлган маъмурий органлар томонидан қабул қилинган қарорлар бўйича низолашишга оид ишлар;
- б) оммавий-ҳуқуқий муносабатлар доирасида юридик фактларни белгилашга оид ишлар;
- в) аҳолининг оммавий даъволари;
- г) оммавий ҳокимият органлари ўртасидаги низолар [8].

Ўзбекистон Республикаси Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекснинг 27-моддасига кўра, суд:

- 1) идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар юзасидан низолашиш тўғрисидаги;
- 2) давлат бошқаруви органларининг, маъмурий-ҳуқуқий фаолиятни амалга оширишга ваколатли бўлган бошқа органларнинг (бундан буён матнда маъмурий органлар деб юритилади), фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ва улар мансабдор шахсларининг қонун ҳужжатларига мос келмайдиган ҳамда фуқаролар ёки юридик шахсларнинг ҳуқуқларини ва қонун билан

кўрикланадиган манфаатларини бузадиган қарорлари, ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) юзасидан низолашиш тўғрисидаги;

3) сайлов комиссияларининг хатти-ҳаракатлари (қарорлари) юзасидан низолашиш тўғрисидаги;

4) нотариал ҳаракатни амалга ошириш, фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзишни рўйхатга олиш рад этилганлиги ёки нотариуснинг ёхуд фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи мансабдор шахсининг ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) юзасидан низолашиш тўғрисидаги;

5) давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш ёхуд белгиланган муддатда давлат рўйхатидан ўтказишдан бўйин товлаш устидан шикоят қилиш тўғрисидаги ишларни ҳал қилади [9].

Ўзбекистон ва Япония маъмурий суд иш юритуви қонунчилиги доирасида ҳал этиладиган ишларни қиёслайдиган бўлсак, миллий қонунчилигимизда идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар бўйича низолашишга оид ишларнинг махсус тартиботи мавжуд, лекин оммавий-ҳуқуқий муносабатлар доирасида юридик фактларни белгилашга оид ишлар, аҳолининг оммавий даъволари, оммавий ҳокимият органлари ўртасидаги низоларга оид ишлар мавжуд эмас.

Судларга тааллуқли бўлмаган ишлар қуйидагиларни ўз ичига олади:

а) юқори сиёсий ва давлат аҳамиятига эга бўлган ишлар;

б) жамоат ташкилотларининг айрим ички ташкилий масалаларини ҳал қилиш бўйича ишлар;

в) маъмурий ихтиёрийлик билан боғлиқ ишлар;

г) маъмурий органлар томонидан ҳали қабул қилинмаган қарорлар [10, Б.328-330].

Маъмурий суд ишларини юритишни шартли равишда икки босқичга ажратиш мумкин:

1) дастлабки кўриб чиқиш;

2) ишни моҳиятан кўриб чиқиш (ҳал қилиш).

Маъмурий ҳуқуқ соҳасидаги олимлар биринчи босқичда муаммоларни ҳал қилиш билан боғлиқ масалаларга ургу берадилар. Ишни дастлабки кўриб чиқиш жараёнида ишни судга тааллуқлилигига оид талаблар текширилади, масалан:

а) даъвогарнинг судга шикоят қилиш ҳуқуқи бор ёки йўқми;

б) ишда маъмурий акт (қарор) мавжудми;

в) даъвогар маъмурий акт бўйича эътироз билдириш ҳуқуқига эгами;

г) иш маъмурий ишлар бўйича суд муҳокамасида ёки фуқаролик процессида кўриб чиқилди.

Дастлабки маъмурий қарор қайта кўриб чиқиш қонунлар ва қоидаларга мувофиқ талаб қилиниши мумкин бўлса ҳам, ишни моҳиятан кўриб чиқиш бўйича даъво аризасини беришга тўсқинлик қилмаслиги керак.

Маъмурий ҳужжатни бекор қилиш бўйича даъво қилиш учун маъмурий ҳужжат қандай хусусиятларга эга бўлиши лозим? Япония Олий судининг 1964 йил 29 октябрдаги қарорига кўра, маъмурий ҳужжатлар (а) оммавий-ҳокимият ва (б) бевосита (индивидуал) ҳуқуқий муносабатни тартибга солиши лозим. Масалан, Япония Олий суди 2006 йил 14 январда сув нархини ошириш тўғрисидаги маҳаллий қарорни бекор қилиш тўғрисидаги даъвони рад этди. Олий суд сув эҳтиёжларини қондириш учун нархларни ошириш маълум бир доирага тегишли бўлган ҳаракат эмас, деб баҳолади. Бинобарин, ушбу акт маъмурий акт эмас ва суд тартибида шикоят қилиниши мумкин эмас [11, Б.213]. 1966 йил 23 февралда Олий суд архитектура режасининг ноқонунийлигига қарши даъво аризасини ҳам рад этди, чунки бу ҳужжат ҳам маъмурий акт эмас. Бироқ, Япония Олий суди 2008 йил 10 сентябрдаги қароридан олдингисига ўхшаш бошқа ҳолатда ўз позициясини ўзгартирди. Суд ўз позициясини ўзгартиришда жамоат манфаатларини устунлигини таъминлаш асосий роль ўйнади.

Маъмурий актни бекор қилиш бўйича суд процессида энг қийин масала суд иш юритуви иштирокчиси бўлган даъвогарнинг ўзидир. Бу жойдаги асосий муаммо даъвогарни аниқлашдир. Масалан, Япония Олий суди 1978 йил 14 мартдаги қароридан маъмурий актни бекор қилиш тўғрисидаги даъво аризасини қондирмади. Бизнесда адолатни таъминлаш учун аёллар истеъмолчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш идораси устидан шикоят қилишган. Ушбу агентлик шикоятни рад этди, чунки ташкилот аслида ҳуқуқларни бузган томон эмас эди. Бундан норози бўлиб, аёллар ушбу орган қарорини бекор қилишни талаб қилиб судга мурожаат қилишган [12]. Агарда, қонунда маълум бир шахсларнинг ҳуқуқлари ҳимоя қилинса, суд томонидан уларнинг ҳуқуқларига монелик қила олмайди. Лекин, маълум шахслар тоифаси учун имтиёзлар берилиши мумкин эмас.

Японияда маъмурий суд иш юритуви ҳуқуқий низо билан боғлиқ. «Судлар тўғрисида» ги

қонуннинг 3-моддасига кўра, қонун бўйича барча низолар судларда кўриб чиқилади. Япония Олий судининг 1952 йил 11 февралдаги қарори кўра, ҳуқуқий низо деганда, томонлар ўртасида қонунларни қўллаш орқали ҳал қилиниши мумкин бўлган ҳуқуқларни амалга ошириш ва мажбуриятларни бажариш билан боғлиқ низолар тушунилади. Япония Олий судининг 1957 йил 7 апрелдаги қарорига кўра, ҳуқуқий низо деганда муайян ҳуқуқий муносабатлар доирасида томонлар ўртасидаги тортишувлар юзага келиши тушунилади. Юқоридагилардан келиб чиқиб шунини таъкидлаш лозимки, ҳуқуқий низоларнинг икки хил хусусияти мавжуд:

аниқ ҳуқуқ ва мажбуриятларни амалга ошириш доирасида юзага келади;
қонун билан белгиланган нормаларни бузилиши натижасида юзага келади.

Японияда қонуности ҳужжатлари маъмурий суд иш юритувининг предмети ҳисобланмайди, чунки уларда маълум бир шахснинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари белгилаб ўтилмайди. Судларда меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларга оид ишларни рад этилишига оид қуйидаги суд ишлари кўриш мумкин. Жумладан, Япония Олий судининг 1952 йил 8 октябрдаги қарори билан фуқаронинг «Милиция заҳираси тўғрисидаги йўриқнома»сини Конституцияга зидлиги тўғрисидаги даъвоси рад этилган. Шунингдек, Япония Олий судининг 1966 йил 8 февралдаги қарори билан фуқаронинг давлат имтиҳони натижаларини ўзгартириш тўғрисидаги даъвоси ҳам рад қилинди. Мазкур иш ҳуқуқий низо эмас, балки сиёсат, иқтисодиёт ва фан соҳасидаги низолар бўлганлиги учун суд томонидан рад этилган [13, Б.304].

Японияда хусусий шахслар томонидан ўзларининг ҳуқуқ ва эркинликлари, қонуний манфаатларига дахл қилувчи (ёки бошқа тарзда таъсир этувчи) давлат бошқаруви органларининг маъмурий индивидуал акт (қарор)лари устидан келтирилган шикоят, ариза асосида кўриладиган суд иши доирасида норматив ҳужжатнинг қонунийлигини ҳам кўриш мумкинлиги назарда тутилган[14, Б.77]. Бу дегани Японияда норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар бевосита эмас, билвосита суд нормаконтроли предмети ҳисобланади. Идоравий ҳужжатларнинг қонунга зидлиги аниқланса суд ушбу ҳужжатдан фойдаланмайди.

Япония ҳуқуқ тизимининг муҳим хусусиятларидан бири бу ижтимоий муносабатларни қонунларда белгилашга катта урғу берилади. Қонуности ҳужжатлари тўғридан тўғри фуқаролар ҳуқуқларига таъсир этилишини олдини олишга ҳаракат қилинади. Японияда норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг қуйидаги турлари мавжуд: Қонун (houritsu); Қоидалар (kisoku); Бўйруқлар (merei).

Бугунги кунда Японияда қонун ҳужжатлар сони 1800 дан ортиқдир[15]. Кўришиб турибдики, Японияда қонун ҳужжатлари сони кўп бўлиб, асосий муносабатлар қонун доирасида тартибга солинади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Давлат ҳуқуқий сиёсатини амалга оширишда адлия органлари ва муассасалари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони билан айрим идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни юқори юридик кучга эга бўлган норматив-ҳуқуқий ҳужжат шаклига ўтказиш режаси тасдиқланди. Жумладан, 59 та идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжат юқори юридик кучга эга бўлган норматив-ҳуқуқий ҳужжат шаклига ўтказиш белгилаб қўйилди. Идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжат юқори юридик кучга эга бўлган норматив-ҳуқуқий ҳужжат шаклига ижобий ислоҳот, лекин айрим ҳолларда ижтимоий муносабатлар идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжат асосида тартибга солиш муҳим аҳамиятга эгадир.

Маъмурий қонунчиликнинг шаклланиши Японияда маъмурий ҳуқуқнинг тарихий ривожланишига боғлиқ. Япония маъмурий ҳуқуқида доктринал таълимотларни шаклланишида Минобе Тацукичи, Сасаки Соуичи, Ҳозуми Яцука, Уесуги Шинкичи ва Танака Жироу каби олимларнинг ўрни катта. Укаи Нобушигенинг «Маъмурий ҳуқуқнинг тарихий ривожланиши» китобида айтилганидек, Япониянинг маъмурий ҳуқуқи немис камералистикасининг катта таъсири остида ривожланди. Япония маъмурий ҳуқуқи Германия сингари ҳуқуқий давлат принципи, «қонунга асосланган маъмурият»га асосланган. Аммо, қонун устуворлиги принципи қонун чиқарувчи томонидан энг минимал шакл ва маънода эълон қилинган. Амалда, ижроия ҳокимиятида ноқонуний хатти-ҳаракатларни амалга ошириш ва маъмурий қарорларни бузиш учун кўплаб имкониятлар мавжуд эди. Шу сабабли, маъмурий ҳуқуқ биринчи навбатда, маъмурий бюрократик-ҳокимият кучларини ва мавжуд тартиботни ҳимоя қилишни таъминлайдиган восита эди. Бирок, маъмурий ҳуқуқни доктринал тушуниш даражасида олимлар давлатни модернизация қилишни ва шахс ҳуқуқ ва эркинликларини кафолатлаш ва ҳимоя қилишга мажбур қилишни таклиф қилдилар. Бундай ёндашувлар олимлар томонидан истиқболли деб ҳисобланди. Масалан, Минобе Тацукичи

ва Сасаки Суичилар Япония маъмурий ҳуқуқининг асосий мақсади япон қонунларига демократик ҳуқуқларни ўрнатиш, таъминлаш ва ҳимоя қилиш ғояларини киритиш бўлиши лозимлигини таъкидлаб ўтганлар.

Агар, қонунлардаги барча муносабатларни тартибга солишнинг имкони бўлмаса, унга эришиш учун мустақил ҳаракатлар ваколатини ижроия ҳокимиятга топшириш тавсия этилади. Шунингдек, барча муносабатларни қонунлар билан тартибга солишнинг имкони мавжуд эмас. Шу ўринда маъмурий қонунчилик асосий роль ўйнайди. Муруи Цутомунинг таъкидлашича, маъмурий қонунчилик мавжуд бўлишининг бир қанча сабаблари мавжуд:

1) маъмурий фаолиятнинг турли-туман ва жуда мураккаблигидан келиб чиққан ҳолда бундай соҳада қонунчилик ижодкорлиги учун махсус билимларнинг талаб этилиши, бундай билимларга эга бўлишда парламент имкониятларининг чекланганлиги;

2) тез ва ўзгарувчан маъмурий талаблар шароитида жамиятдаги ҳолатларга ўз вақтида, тезлик билан ва мутаносиб тарзда жавоб бериш масаласида парламент имкониятларининг чекланганлиги;

3) ҳудудий турфалик ҳам инобатга олинмаган бўлса, парламентнинг қонун чиқариш йўли билан жамиятдаги муносабатларни тартибга солиши ҳам чекланганлиги. Шунинг учун бундай бўшлиқнинг ўрнини тўлдириш учун маъмурий қонунчиликка эҳтиёж сезилади [16, Б.173-174].

Япон олимлари ичида “маъмурий қонунчилик эмас”, балки “маъмурий органлар томонидан норма қабул қилиш” фаолияти (Шибай Ёшиказу) ёки “маъмурий инструкция”(Сакураи Кеико, Хашимото Ҳироюки) дейдиганлар ҳам мавжуд. Чунки “маъмурий қонунчилик”нинг ичига юридик кучга эга бўлган ва эга бўлмаган инструкцияларни “маъмурий қонунчилик” деб аташ нотўғридир [17, Б.112].

Ўзбекистон Республикасида ҳам қонунчилликдаги бўшлиқларни тўлдириш ва уларни ижро этиш учун давлат бошқарув органлари томонидан тегишли ҳужжатлар чиқарилади. Бу борада идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар алоҳида ўрин тутаяди.

Хулоса ўрнида шунини таъкидлаш лозимки, Япония қонунчилигининг икки жиҳати эътиборга молик:

Биринчидан, Японияда ҳуқуқий муносабатлар тўғридан-тўғри қонунлар билан тартибга солинади. Маъмурий қонунчилик эса қонунлар доирасидан четга чиқиб кетмайди. Бугунги кунда мамлакатимизда идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжат юқори юридик кучга эга бўлган норматив-ҳуқуқий ҳужжат шаклига ўтказиш жараёни кетмаяпган бир пайтда мазкур давлатнинг тажрибасини қўллаш муҳим аҳамиятга эгадир;

Иккинчидан, миллий қонунчилик ва суд амалиётини янада такомиллаштириш мақсадида эътиборга олинмиши керак бўлган масалалардан яна бири маъмурий суд иш юритуви қонунчилигини такомиллаштиришдир. Бу борада Япониянинг “Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисида”ги қонунининг куйидаги хусусиятларига эътибор бериш муҳим аҳамиятга эгар:

1. Ушбу қонун Япония қонунчилиги томонидан судгача бўлган иш юритув, маъмурий ишлар ҳар томонлама, яхлит ҳуқуқий тартибга солишга асосланган;

2. Қонундаги маъмурий ишларни кўриб чиқиш ва ҳал қилишнинг процессуал шакли кўпроқ мослашувчанлиги билан ажралиб туради, бу эса қонун ҳужжатларида баҳолаш тушунчаларини қўллаш ва суднинг ихтиёрига боғлиқдир;

3. Қонунда судлар маъмурий ишларни тезкор ҳал этиш ва оммавий ҳуқуқ соҳасида қабул қилинган мажбурий буйруқлар билан шахсларга ва умуман жамиятга этказилиши мумкин бўлган зарарни олдини олиш учун мўлжалланган кенг ҳуқуқий воситаларни тақдим этади;

4. Юридик ва техник нуқтаи назардан, қонун ҳуқуқий ахборотнинг қисқача тақдим этилиши ва аниқлиги билан ажралиб туради.

Иқтибослар/Сноски/References

1. H. Itoh, The Japanese supreme court: Constitutional policies (2000).
2. Tsuji Yuichiro. Constitutional Law Court in Japan. 筑波法政 .2016-03-08.
3. Nobuyoshi Ashibe, Kenpo [Constitution] 326,329 (Iwanami Shoten 2011).
4. [Constitution of Japan // URL: https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html](https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html)
5. Нематов Ж. Н. Административное судопроизводство в Японии: теоретические основы,

правовое содержание и особенности// Административное судопроизводство в Российской Федерации: развитие теории и формирование административно-процессуального законодательства. Сер.: Юбилей, конференции, форумы. Воронеж, 2013. Вып. 7.

6. Минами Хиромаса, Такахаша Шигеру. Постатейный комментарий к закону о судопроизводстве по административным делам. Коубундоу, 2003. (南博方、高橋滋 『条解 行政訴訟 〔第2版〕 』 (弘文堂、2003年)

7. Танака Жироу. Административное право. Коубундоу, 1972. (田中二郎 『行政法 (上)』 (弘文堂、全訂第1版、1972年)

8. Administrative Case Litigation Act // [URL: _](#)

9. Кодекс Республики Узбекистан об административном судопроизводстве 26.01.2018 [URL: https://lex.uz/docs/3527353?otherlang=1](https://lex.uz/docs/3527353?otherlang=1)

10. Мурои Цутому. Введение в самое современное административное право (1). Хоурицубункаша, 2005. (室井力 『新現代行政法入門(1)』 (法律文化社、2005年)

11. Сова Тошифуми, Ямада Хироши, Ватари Тадасу. Введение в административное право. Юхикаку, 2011. (曾和俊文、山田洋、亘理格 『現代行政法入門』 (有斐閣、2011年)

12. H.Itoh. Judicial review and judicial activism in Japan// [URL:](#)

13. Камино Кэнжи, Ичихаша Кацую. Современное административное право: материалы. Хоурицубункаша, 2008. (紙野健二、市橋克哉 『資料 現代行政法』 法律文化社、第3版、2008年)

14. Ichihashi Katsuya hen. “Akchuaru Gyoseihou” Houritsubunkasha.2010.

15. V.Taylor. R.Britt, K.Ishida. Introduction: Nature of the Japanese legal system // [URL: https://www.daiichihoki.co.jp/store/upload/pdf/025965_pub.pdf](https://www.daiichihoki.co.jp/store/upload/pdf/025965_pub.pdf)

16. Укаи Нобушигэ. Историческое развитие административного права. Юхикаку, 1952. С. 173–174 (鵜飼信成 『行政法の歴史的展開』 (有斐閣、1952年)

17. Sakurai Keiko, Hashimoto Hiroyuki. “Gyousehou” Koubundou. 2007. – Shibaike Yoshikazu. “Gyouseihousouronkougi”. Yuuhikaku. 2007.